
PRATARMĖ

MANO ŠEIMA IR KITI GYVŪNAI

Šiuo metu pasaulyje yra apie aštuonis milijonus gyvūnų rūšių.

Tu esi vienas iš jų.

Kaip ir mes, šios knygos kūrėjai, ir visi kiti žmonės, kuriuos pažįsti. Ar tavo tėvai irgi gyvūnai? Taip. O draugai? Žinoma. Ir mokytojai? Teisingai, visi jie – gyvūnai.

Tiesa, esame vieninteliai, gebantys mąstyti ir daryti tam tikrus dalykus. Tai nėra labai daug, bet skirtumas nemažas.

Šiaip ar taip, genetiškai – o tai vis dėlto svarbiausia – esame 95 proc. panašūs į gorilas, 90 proc. į katinus. Netgi su bananais turime 60 proc. genetinių panašumų, kad ir kaip neįtikimai tai skambėtų.

Todėl nesunku suprasti, kodėl mums taip patinka gyvūnai, – kai kuriuos mylime taip pat stipriai kaip žmones. Juk visi žinome, kad šuo niekada mūsų neišduos; vargė ar džiaugsme nėra nieko geriau už katinus; jei sutiksime dramblių, jis atsimins mus visą savo gyvenimą, o delfinas niekada nepraleis progos su mumis pasilinksminti.

Gudriausių gyvūnų elgesyje atpažįstame save pačius. Be to, kaip sužinosi iš šios knygos, patys sumaniausi gyvūnai iš tikrųjų yra tie, iš kurių mažiausiai to tikėtumeisi, pavyzdžiui, aštuonkojai ar stirnos.

Ir čia tik apie protą. Ką jau kalbėti apie fizinius gebėjimus, kur jiems nėra lygių pagal jėgą, regėjimą arba uoslę... Ar pastebėjai, kiek superherojų turi gyvūnams būdingų galių? Pavyzdžiui,

Žmogus Voras ar tasai, kuris perima visų sutiktų žuvų gebėjimus, o kur dar kiti herojai! Jei kada nors matei, kaip šuo seka kažin kada praėjusio žmogaus pėdsakais, greičiausiai suprasi, ką turime galvoje.

Jeigu myli gyvūnus, ne kartą svajojai, kaip gera būtų skriste iš kur nors išskristi, o tavo kambarys primena zoologijos sodą, ši knyga – kaip tik tau.

Knygoje susipažinsi su penkiasdešimt neįtikėtinų gyvūnų. Jie ypatingi ne tik dėl savo gebėjimų, bet ir dėl to, kad išskirtinėse situacijose turėjo progą įrodyti, jog yra gerokai sumanesni, nei manėme, ir išgelbėjo ne vieno žmogaus gyvybę ar bent padėjo mums geriau suprasti pasaulį... O gal tiesiog privertė milijonus žmonių raitytis iš juoko (nereikia pamiršti, kad šiuo atveju keistuoliai – tai mes, o ne jie).

Bet ar žinai, kodėl ypač tikimės, kad tau patiks ši knygelė?

Norime, kad patikėtum, jog nustebinti gali ne tik gyvūnai, bet ir žmonės. Galbūt tai ir yra svarbiausia gyvenimo pamoka. Net ir tada, kai ją išmokstame iš gyvūnų.

Jei savo gyvenimą aukoji dėl gyvūnų, pasistenk, kad ir jie gražiai nugyventų savąjį.

Tai, ką perskaitysi toliau, nebus ypač malonu, bet svarbu, kad visi apie tai žinotume.

JTO duomenimis, kiekvieną dieną pasaulyje išnyksta apie 150 rūšių gyvūnijos, dažniausiai dėl žmonių kaltės.

Dauguma tokių rūšių – ne itin malonūs akiai vabzdžiai. Tačiau viena akivaizdu: daugiausia jų išnyksta sunkiai prieinamose džiunglėse, kur žmogus negalėtų nė kojos įkelti.

Net ir tokiu atveju tai kraupūs skaičiai.

Tiesa, kartais tiesiog nėra kitos išeities. Tokie gamtos dėsniai: visais laikais kurios nors rūšys išnykdavo, o vietoj jų atsirasdavo naujos. Be to, žmonijos pažanga neišvengiamai reikalauja aukų.

Nors... O jeigu vis dėlto įmanoma to išvengti? Jei pavyktų rasti būdą gyventi ir eiti pirmyn, neverčiant kentėti kitų?

Geroji žinia ta, kad niekada anksčiau žmonijos istorijoje nebuvo tiek daug gyvūnų teisių gynėjų ir jie niekada neturėjo tokios stiprios įtakos kaip dabar. Jei norėtum prie jų prisidėti, būtinai tuo pasidomėk. Tikrai kokio nors organizacija ar asociacija neatsisakys tavo pagalbos (šeimos nariai ar mokytojai galėtų patarti, kur kreiptis).

Nors gyvūnai apie tai nesužinos, tūkstančiai jų bus amžinai tau dėkingi. Jei tai šunys ar katės, greičiausiai net ir sužinos... Gali tuo neabejoti. Šunys ir katės viską žino!

P. S. Šios pratarmės pavadinimą įkvėpė nuostabi Džeraldo Darlo (Gerald Durrell) knyga „Mano šeima ir kiti gyvūnai“. Paprašyk, kad kas nors ją padovanotų, arba susirask bibliotekoje – ji tikrai tau patiks!

„Neįmanoma gyventi po vienu stogu su šunimi ar kate ir nepastebėti, kad kiekvienas gyvūnas turi savitą charakterį, protą ir jausmus.“

Džeinė Gudal

GYVŪNAI IR MOKSLAS

Gyvūnai be galo svarbūs mokslui: su jais atliekami įvairūs bandymai, kai to negalima daryti su žmonėmis (laimei, dabar tie bandymai atliekami kur kas apdairiau). Tačiau kai kuriais atvejais gyvūnų svarba mokslė yra gerokai didesnė. Pradedant gorilomis, kurios mokėjo šnekėti, baigiant šunimis kosmose, – ką perskaitysi toliau, privers kaip reikiant nustepti.

DOLI

Unikali avis... Ar tikrai?

Jei vieną dieną sutiktum tobulą savo paties kopiją, kaip jaustumėsi: kaip sutikęs dvynį ar greičiau – lyg žvelgtum į atspindį veidrodyje?

Kiekvienas gyvas organizmas visose savo ląstelėse turi tam tikrą „informacijos vadovėlį“, kuriame surašyta, kokie esame. Šis vadovėlis vadinamas DNR.

Kadaise mokslininkams kilo klausimas: jei šią informaciją atkartotume, ar pavyktų sukurti tobulą gyvos būtybės kopiją?

1996 metų liepos 5 dieną pagaliau į šį klausimą buvo atsakyta. Vienoje škotų laboratorijoje mokslininkai nukopijavo avies ląstelėje glūdinčią informaciją ir ją „užaugino“ (kitoje avyje), kol galiausiai gimė avelė Doli, identiška pirmajai.

Šis procesas toks sudėtingas, kad mokslininkams pavyko „pagimdyti“ avelę Doli tik po 278 bandymų. Nors ji ir nebuvo pirmas klonuotas organizmas žmonijos istorijoje, išgarsėjo akimirksniu. Kurį laiką Doli nuotraukos puikavosi pirmuosiuose dienraščių ir žurnalų puslapiuose.

Tačiau svarbiausia buvo ne tik tai, kad ji gimė, bet kad ir toliau augtų sveika. Visa laimė, taip ir įvyko – Doli laimingai nugyveno šešerius metus.

Po savęs paliko keturias sesutes dvynes (jos pačios klonus) ir šešis dailius ėriukus, „sukurtus“ tradiciniu, tikroju būdu (kai avis sutinka aviną ir jie vienas kitam be galo patinka).

Avelės Doli atvejis – nepaprastai svarbus mokslo istorijai, ir tikrai neperlenkime lazdos sakydami, kad ji pakeitė pasaulį. Nors klonavimo sistema nėra tiek ištobulinta, kad ją būtų galima pritaikyti žmonėms, Doli padarė nepaprastą įtaką medicinos raidai. Iki šių dienų veikia įmonės, galinčios sukurti tobulą tavo mylimo augintinio kopiją.

Ką sumanysime klonuoti toliau? Gal dinosaurus?

(Beveik: knygelėje rasi atsakymą ir į šį klausimą!)

LAIKA

Kalytė, kuri iš benamio Maskvos šuns tapo pirmuoju gyvūnu kosmose

Jau 1957 metais rusai (tais laikais juos vadinome sovietais) tyrė, ar žmogus galėtų nusigauti į kosmosą. Tada nebuvo tokių pažangių technologijų kaip dabar: norint išsiaiškinti, ar žmogus galėtų išgyventi atšiauriomis sąlygomis, vienintelis būdas buvo pirmiau į kosmosą išsiųsti gyvūną.

Tam buvo atrinkti trys benamiai šunys. Kadangi Maskvoje gana šalta, mokslininkai manė, kad šunys bus pasiruošę ekstremalioms kelionės sąlygoms.

Laika nuo pat dresavimo pradžios išsiskyrė paklusnumu, ramybe ir nerodė nė menkiausių nerimo ženklų. Todėl ji ir buvo atrinkta skristi erdvėlaiviu į kosmosą.

Pasiruošimas buvo nelengvas: Laika turėjo apsibrasti su karščiu, triukšmu, maža erdve ir specialiu ėdalu...

Sovietų kosminę misiją lydėjo tikra sėkmė. Buvo tik viena bėda... Visi žinojo, kad Laika iš kosmoso nebegrįš. Patekusi į atmosferą, kalytė neištvirtų karščio, o gal net būtų nugaišusi anksčiau nuo ko nors kito.

Tačiau niekas nesitikėjo, kad Laika išgarsės visame pasaulyje. Ją visi taip pamilo, kad po penkiasdešimties metų Rusijos valdžia vis dėlto išdrįso pripažinti, kad dėl tam tikrų techninių klaidų iš anksto buvo aišku, kad Laika negalės išgyventi nė penkių valandų.

Apie tai nieko nenuokdamas, šunelis pakeitė pasaulį net du kartus: pirmą – kai įrodė, kad gyva būtybė (ir žmogus) gali nusikristi į kosmosą; antrą – kai pasaulio visuomenė nusprendė, kad į kosmosą nevalia siųsti gyvūnų žinant, kad šie nebegrįš.

Iki mūsų dienų Laika išliko tikrų tikriausia legenda. Nors kaina buvo didžiulė, joks kitas gyvūnas neregėjo žvaigždžių iš taip arti.

BELKA IR STRELKA

Pirmieji gyvūnai pasaulyje, išskridę į kosmosą erdvėlaiviu ir grįžę atgal į Žemę

Pirmasis gyvūnas kosmose buvo Laika. Bet, kaip jau sužinojai iš šios knygelės, didvyriškumas kainavo jai gyvybę. Rusijos valdžia pažadėjo, kad daugiau tai niekada nesikartos.

Po poros metų mokslininkai sukūrė pirmąją kapsulę, kurioje į kosmosą galėjo skristi žmonės. Tačiau niekas gerai nežinojo, kaip juos ši kelionė paveiks, todėl pirmiau buvo nuspręsta tuo pačiu erdvėlaiviu į kosmosą išsiųsti daugiau gyvūnų, o sugrįžusius iširti.

„Sputnik 5“ skrydžio įgula buvo turbūt keisčiausia per visą istoriją: erdvėlaivyje keliavo kiškis, keturiasdešimt dvi pelės, trys žiurkės ir šimtai musių; taip pat daugybė visokiausių augalų ir grybų. Tai bent draugija!

Bet svarbiausios keleivės buvo dvi kalytės – Belka ir Strelka. Kaip ir Laika, jos buvo ilgai ir atkakliai dresuojamos, kad atlaikytų įtampą, neišsinertų iš savo astronautų kostiumų ir mistų specialiu, kelionei skirtu édalu.

Per visą eksperimentą Belka ir Strelka išliko ramios, kaip ir jų pirmtakė. Apskritai – vieną dieną trukusio skrydžio metu kalytės buvo tokios ramios, kad mokslininkai pradėjo nuogaštauti, jog viskas nueis šuniui ant uodegos.

Jie nerimavo veltui: šuneliai grįžo į Žemę puikios būklės ir tapo tikromis spaudos ir televizijos laidų žvaigždėmis.

Belka ir Strelka taip išgarsėjo, kad, Strelkai susilaukus jaunikių, vieną jų tuometinės Sovietų Sąjungos prezidentas padovanojo Jungtinių Amerikos Valstijų prezidentui kaip draugystės ženklą.

Taigi, rusų kosmoso programa buvo visiškai parengta svarbiausiam tikslui: į kosmosą siųsti žmogų. Pasaulį pakeitęs žingsnelis pažangos link nebūtų įmanomas be Belkos ir Strelkos (žinoma, ir be kiškio, pelių bei musių!) drąsos ir ištvermės.

